

Jascha Nemtsov · piano

Preludes en Fuga's uit de Goelag

• zondag 18 september | **MAASTRICHT SYNAGOGE**

I. 13.00 - 13.45 uur | II. 14.00 - 14.45 uur | III. 15.00 - 15.45 uur | IV. 16.00 - 16.45 uur

Vsevolod Zaderatski 1891-1953

24 Preludes & Fuga's (1937/1938)

I. 13.00 - 13.45 uur

Prelude & Fuga nr. 1 in C
Prelude & Fuga nr. 2 in a
Prelude & Fuga nr. 3 in G
Prelude & Fuga nr. 4 in e
Prelude & Fuga nr. 5 in D
Prelude & Fuga nr. 6 in b

II. 14.00 - 14.45 uur

Prelude & Fuga nr. 7 in A
Prelude & Fuga nr. 8 in fis
Prelude & Fuga nr. 9 in E
Prelude & Fuga nr. 10 in cis
Prelude & Fuga nr. 11 in B
Prelude & Fuga nr. 12 in gis

III. 15.00 - 15.45 uur

Prelude & Fuga nr. 13 in Ges
Prelude & Fuga nr. 14 in es
Prelude & Fuga nr. 15 in Des
Prelude & Fuga nr. 16 in bes
Prelude & Fuga nr. 17 in As
Prelude & Fuga nr. 18 in f

IV. 16.00 - 16.45 uur

Prelude & Fuga nr. 19 in Es
Prelude & Fuga nr. 20 in c
Prelude & Fuga nr. 21 in Bes
Prelude & Fuga nr. 22 in g
Prelude & Fuga nr. 23 in F
Prelude & Fuga nr. 24 in d

Preludes en Fuga's uit de Goelag

**Dialogo met Bach in de Siberische Goelag:
Vsevolod Zaderatski en zijn 24 Preludes & Fuga's**

De twintigste eeuw kent veel voorbeelden van onderdrukking van het werk van componisten en zelfs van complete muziekgenres. Zo werden talrijke werken door de nazi's verboden als 'entartet'. Toch is het lot van Vsevolod Zaderatski uitzonderlijk. Niet eerder kwam het voor dat een componist van zijn niveau zijn leven lang onder een dergelijke politieke onderdrukking leefde en absoluut geen gelegenheid had om zijn muziek op wat voor manier dan ook aan het publiek te presenteren. Gedurende zijn leven werd geen enkel werk van Zaderatski uitgegeven en vond er geen enkele noemenswaardige uitvoering van zijn

muziek plaats. Het is een wonder dat hij het Stalinisme overleefde, veel van zijn composities overleefden het niet en werden óf moedwillig vernietigd óf het slachtoffer van de omstandigheden. Zaderatski's leven lijkt een hopeloze, ongelijkwaardige strijd te zijn geweest: een musicus tegenover de almachtige machinerie van de staat, die er op uit was zijn werk te vernietigen en zelfs zijn leven te bedreigen. De ontstaansgeschiedenis van de *24 Preludes & Fuga's* voor piano markeert een bijzonder dramatisch hoofdstuk van zijn strijd gedurende zijn gevangenschap in de Goelag.

Werkkamp 'in het noorden'

Nadat Vsevolod Zaderatski in de jaren 1920 verschillende keren gearresteerd was, werd de componist in 1937 gevangen genomen, op het hoogtepunt van de Grote Zuivering in de Sovjet-Unie. Zijn echtgenote kreeg later te horen dat hij gestraft was en naar een werkkamp 'in het noorden' was gestuurd wegens het 'verspreiden van fascistische muziek' (bedoeld werden composities van Wagner en Richard Strauss, die hij repeteerde met een schoolorkest). Ze kon er niet achter komen in welk kamp hij zat, omdat hij veroordeeld was tot 'tien jaar gevangenschap zonder recht op correspondentie'. "Mijn moeder wist nog niet dat

deze beperking een zekere dood betekende", herinnert Zaderatski's zoon zich. "Ze vocht voor de terugkeer van haar man. Ze ging naar Moskou en sloot zich aan bij de talloze mensen die om gratie verzochten. Anderhalf jaar later, in de herfst van 1938, kon zij eindelijk haar verzoek indienen. [...]. Het is moeilijk te bepalen of dit effect had, maar VP [Vsevolod Petrovitsj Zaderatski] werd in ieder geval vrijgelaten in juli 1939". Hij kreeg een certificaat waarop stond dat hij van 17 juli 1937 tot 21 juli 1939 gedetineerd was geweest in het kamp Sevostlag, in het noordoosten, en dat hij was vrijgelaten 'omdat deze zaak gesloten was'.

Ongekende moed

Sevostlag was de algemene term voor een aantal 'heropvoedingswerkkampen' in noord-Siberië, waarvan de meerderheid zich bevond in de vallei van de Kolyma rivier. Het was (en is) de meest onherbergzame regio van Rusland, waar de levensomstandigheden bijzonder hard waren en de levensverwachting van de gevangenen bijzonder laag – doorgaans vier jaar op zijn hoogst. Het is ongelooflijk dat Zaderatski een van zijn belangrijkste composities op een dergelijke plek, onder dergelijke omstandigheden

'Deze cyclus van Zaderatski is een waar meesterwerk, een compositie van een hoge artistieke kwaliteit die een unieke verbinding tot stand brengt tussen de traditie van de barok en een moderne muzikale taal.'

Jascha Nemtsov

Vsevolod Zaderatski

geschreven heeft. Uit het schrijven van de *24 Preludes & Fuga's* in 1937/1938 spreekt zijn ongekende moed en unieke mentale kracht, een gegeven dat om verschillende redenen een plaats verdient in de analen van de twintigste-eeuwse muziekgeschiedenis.

In de eerste plaats was het de eerste revival van dit barokke genre in de moderne muziek, vóór Hindemiths *Ludus tonalis* in twaalf toonsoorten (1942) en vóór de *24 Preludes & Fuga's* van Sjostakovitsj (1950/1951). Daarnaast waren de omstandigheden rond deze compositie buitengewoon. De nazi's hielden meerdere componisten gevangen die, ondanks enorme ontberingen, hun creatieve werk konden voortzetten, zoals de Joodse componisten in het 'voorbeeld-ghetto' Theresienstadt. Een ander voorbeeld is Olivier Messiaen die zijn bekende *Quatuor pour la fin du temps* schreef in een kamp in de buurt van Görlitz. Maar in deze beide gevallen waren bepaalde basisvoorzieningen aanwezig, zoals muziekpapier, muziekinstrumenten en zelfs uitvoeringsmogelijkheden. Zaderatski kon hier alleen maar van dromen.

Verhalenverteller

De zoon van de componist beschrijft in detail de omstandigheden van zijn vaders gevangenschap: "VP werd in het kamp gezien als een 'verhalenverteller'. Zo ontpopte hij zich ná het werk, met name 's winters tijdens de lange polaire nacht. De gevangenen verzamelden zich dan rond het vuur en luisterden naar zijn verhalen. Hij vertelde voornamelijk historische verhalen, zijn kennis was enorm. [...] We kunnen aannemen dat zijn gehoor niet alleen uit gevangenen bestond, maar dat er ook bewakers bij waren. Hij meldde dat hij soms toestemming kreeg om in de barakken te blijven in plaats van te gaan werken [...] en dat hij zich soms ziek mocht melden. Met andere woorden: hij werd in zekere zin beschermd en had soms wat meer vrije tijd. Maar het belangrijkste: hij kreeg potlood en papier. Hij had zijn bewakers ervan weten te overtuigen dat hij alleen muziek zou schrijven, geen tekst. Terugkijkend zei hij dat hij het vooral jammer vond dat hij geen gum had: hij was daardoor gedwongen meteen in het net te schrijven 'zonder het recht een fout te mogen maken'. Onnodig te vermelden dat er zich in de wijde omtrek geen piano bevond." En zo heeft Zaderatski op eenvoudig telegraafpapier een monumentaal werk van zo'n 130 minuten vastgelegd.

Krachtig en optimistisch

Evenals de bekende cycli van Bach en Sjostakovitsj is ook dit werk van Zaderatski een persoonlijke muzikale microkosmos. Het palet aan muzikale stemmingen en karakters is zeer divers. Speelse, gracieuze, grillige, zelfs humoristische delen (**Prelude in D of Fuga in G**) spelen hier een even belangrijke rol als de meer dramatische, tragische of neerslachtige (zoals de **Prelude & Fuga in b** en de **Prelude & Fuga in bes**). Al met al loopt het werk over van energie en bruisende creativiteit, waarmee het een krachtige en zelfs optimistische uitstraling heeft. De muzikale taal varieert van een stylistische benadering van modellen uit de barok (**Fuga in D en Fuga in Des**) tot zwaarmoedige, bijna atonale 'afwijkingen' (**Fuga in gis**).

De cyclus is sterk geworteld in de traditie: de fuga's zijn drielidig, de opeenvolging van toonsoorten volgt het klassieke schema en bepaalde thematische elementen lijken afkomstig te zijn uit de affectenleer van de barok. Ook getals- en vormsymboliek zijn aanwezig. Aan de andere kant gaat elk afzonderlijk deel voorbij aan de traditie: tonaliteit wordt heel individueel geïnterpreteerd, terwijl functionele harmonie nauwelijks aanwezig is. In plaats daarvan worden coloristische en modale structuren gebruikt met kenmerkende wisselende toonsafstanden, waarmee hij de toonsoorten oprekt tot chromatiek. De lineaire basis van de fuga wordt bijna voortdurend opengebroken door een opstapeling van octaven en akkoorden en vele vrije episodes.

Een belangrijk kenmerk is de verwantschap tussen preludes en fuga's, die vaak een thematisch element delen (bijvoorbeeld **Preludes en Fuga's in C en e**). Soms anticipeert de thematische ontwikkeling van de prelude op het subject (kernthema) van de fuga (**Preludes en fuga's in b en As**), of wordt dat subject al gesuggereerd aan het eind van de prelude (**Prelude & Fuga in g**). Vaak wordt een bepaald element uit de prelude overgenomen in de fuga, zoals de afsluitende harmonische kadens van de **Prelude in b**, waar het dan in dramatiek wordt versterkt. En soms volgt op de fuga een soort coda, gebaseerd op thematisch materiaal uit de prelude: voorbeelden daarvan zijn de octaaf-aaneenschakelingen in de **Prelude in Es** en het klokgelui in de **Prelude in d**. Dat materiaal vormt dan ook de afsluiting van de fuga.

Veel preludes zijn in vorm net zo complex en in uitdrukking net zo intens als de fuga's, terwijl andere, zoals de **Prelude in As**, zelfs nog complexer en intenser zijn. De melodische gave van Zaderatski is uniek. Verschillende preludes bevatten prachtige, betoverende melodieën met lange frases en een grote lyrische uitdrukingskracht of melancholie (**Preludes in a, fis en g**).

Deze cyclus van Zaderatski is een waar meesterwerk, een compositie van een hoge artistieke kwaliteit die een unieke verbinding tot stand brengt tussen de traditie van de barok en een moderne muzikale taal. In Moskou werden deze *Preludes & Fuga's* in 2015 gepubliceerd en hopelijk vinden deze én andere werken van Zaderatski hun weg naar het internationale repertoire. ❖

Jascha Nemtsov

Jascha Nemtsov

Pianist en musicoloog Jascha Nemtsov (1963) werd geboren in Magadan in Siberië en groeide op in Sint-Petersburg. Daar studeerde hij als pianist cum laude af aan het Staatsconservatorium. Hij woont in Berlijn, met zijn vrouw, de componiste Sarah Nemtsov.

Jascha Nemtsov heeft meer dan veertig cd's gemaakt met daarop veel

eerste opnamen. Naar aanleiding van een opname van rapsodieën van Liszt noteert het Duitse tijdschrift *Fono Forum* dat Nemtsov geldt 'als een waardevolle afstammeling van Liszt en zijn leerlingen'. Veel van zijn cd's zijn met internationale prijzen bekroond. Nemtsov treedt op met orkest, geeft solo-recitals en is actief als kamermusicus. In 2012 en dit jaar trad hij op in de Duitse Bondsdag tijdens een herdenkingsconcert voor de nazi-slachtoffers. In zijn wetenschappelijke werk richt Jascha Nemtsov zich op Joodse muziek en Joodse componisten van de twintigste eeuw. Hij geeft gastcolleges en masterclasses aan tal van Europese universiteiten en muziekacademies, en in Israël, Canada en de Verenigde Staten. Jascha Nemtsov is lid van de School voor Joodse Theologie aan de Universiteit van Potsdam. Sinds 2013 is hij hoogleraar geschiedenis van de Joodse muziek aan de Hochschule für Musik Franz Liszt in Weimar.

Tijdens de zesde 'Internationale Schostakowitsch Tage Gohrlich' in juni 2015 verzorgde Jascha Nemtsov de wereldpremière van de *Preludes & Fuga's* van Vsevolod Zaderatski, 77 jaar nadat Zaderatski de cyclus had gecomponeerd.

MUSICA SACRA IS EEN COPRODUCTIE VAN Stichting Musica Sacra en Theater aan het Vrijthof Maastricht. Satellietprogrammering en promotieconcert komen tot stand i.s.m. Cultuurcentrum Hasselt, Toon Hermans Theater en Filmhuis De Domijnen in Sittard-Geleen, Theater De Garage Venlo en Munttheater Weert. Filmselectie voor Maastricht en Sittard-Geleen door Lumière Cinema i.s.m. Filmhuis De Domijnen.

BESTUURDER Brigitte van Eck, directeur Theater aan het Vrijthof Maastricht

PROGRAMMACOMMISSIE Jacques Giesen (vz), Jos Leussink (adviseur), Sylvester Beelaert, Fons Dejong, Bas Geerts, Susanne Vermeulen en Saskia Törnqvist
RAAD VAN TOEZICHT Jean Jacobs (vz), Michel Cobben, Barbara de Heer, Bas Huyser en Lieke Wijnia

PROJECTLEIDING & FONDSSENWERVING Fons Dejong
MARKETING & PUBLICITEIT Hetty van Dongen
PRODUCTIE Raf Meijers **REDACTIE** Philip Leussink, Jacinta Wetzter, Sylvester Beelaert en Fons Dejong
VORMGEVING Philip Leussink **UITBALIE** Flora Minis en Susan Meisen **TECHNISCHE COÖRDINATIE** Sander Ronden **FACILITAIR** Nandi Nijsten **FINANCIËN** Jos Spauwen

MUSICA SACRA MAASTRICHT is lid van De Verenigde Podiumkunstenfestivals.

MUSICA SACRA MAASTRICHT wordt mede mogelijk gemaakt door Fonds Podiumkunsten, Provincie Limburg, Gemeente Maastricht, Theater aan het Vrijthof, VSB Fonds, Fonds 21, Elisabeth Strouven Fonds, Stichting Kanunnik Salden Nieuwenhof en Lira Fonds.

Met dank aan de Vrienden van Musica Sacra Maastricht en alle (concert-)locaties en samenwerkingspartners. De activiteiten worden mede mogelijk gemaakt door anonieme giften van particulieren.

MEDIAPARTNERS NPO Radio4, NTR, KRO NCRV, L1, Dagblad de Limburger, RTV Maastricht.

STEUN HET FESTIVAL Voor een bijdrage vanaf € 40 geniet u als Vriend van Musica Sacra Maastricht vele voordelen. Zie voor meer informatie en aanmelding • musicasacramaastricht.nl/vriend

STICHTING MUSICA SACRA

Vrijthof 47, 6211 LE Maastricht
• info@musicasacramaastricht.nl
• musicasacramaastricht.nl
• facebook.com/MusicaSacraMaastricht
• @FestivalMSM | #MSM2022

